

Petar
Puhmajer

Pionirka umjetničke topografije u Hrvatskoj

ANĐELA HORVAT

Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju

Matica hrvatska Ogranak Čakovec, 2011., 296 str. pretisak izdanja

UREDIO Stjepan Hranjec

PREDGOVOR Mirjana Repanić Braun

ISBN 978953613888

Ove je godine u izdanju Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu izašao pretisak kapitalnoga djela znamenite konzervatorice i povjesničarke umjetnosti Anđele Horvat *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju* iz 1956. godine. Riječ je o jednoj od najranijih topografija arhitektonske i umjetničke baštine na tlu Hrvatske koja i danas, 55 godina od svoga nastanka služi kao prvora-zredan povijesni izvor istraživačima kulturne povijesti i arhitekture Međimurja.

Povod za ovo izdanje je i stota obljetnica rođenja Anđele Horvat, koja je također bila obilježena i znanstvenim skupom održanim u studenom 2011. godine u organizaciji Društva povjesničara umjetnosti u Zagrebu. Sjećanje na rad Anđele Horvat nije bilo potaknuto samo obljetničarskim događajima već ponajprije željom da se učini svojevrsna valorizacija njezina djela, s kojima se struka u istraživačkim projektima susreće gotovo svaki dan.

Anđela Horvat je davnih pedesetih godina izabrala prostor Međimurja za detaljnu obradu potaknuta nizom razloga. Jedan je razlog svakako bio bliska povezanost i djetinjstvo koje je provela ondje, kako to u uvodu knjige navodi autorica predgovora dr. sc. Mirjana Repanić Braun. Drugi je bio konzervatorski zadatak obilaska Međimurja 1954. godine, kada je s obzirom na osobitu koncentraciju vrijedne arhitektonske i likovne baštine na tom području ustvrdila: "Otkrivala sam novu zemlju." Novostečena je saznanja Anđela prikazala u doktorskoj disertaciji koju

je obranila 1956. godine, a koja je iste godine pretočena u knjigu.

Ako obratimo pozornost na mnogobrojne fotografije iz tog vremena, neizbježno se nameće zaključak kako se Međimurje od 1956. godine znatno promijenilo. Svojevrsan "kulturni krajolik", koji su činili priroda i kulturna baština, a koji se jasno zapaža na fotografijama iz Anđeline knjige, danas je gotovo u potpunosti nestao. Zahvaćen recentnom nekvalitetnom izgradnjom, uz nedostatak i loše provođenje prostornih planova, nastupilo je dokidanje prostornih matrica naselja te narušavanje njihovih povijesnih vrijednosti. Gotovo je u potpunosti iščezlo tradicijsko ruralno stambeno graditeljstvo koje Anđela Horvat bilježi pedesetih godina u slici većih i manjih naselja. Tek se sporadično mogu naći uske dugačke prizemnice sa zabatima okrenutim prema ulici, a i one koje još stoje, svjedoče o neprimjerenim građevinskim obnovama i adaptacijama. U tom smislu prisjećamo se fotografija sela Belice i Gardinovca na kojima se vide nizovi prizemnica karakterističnih zabatnih pročelja. Nedavni obilazak tih lokaliteta pokazao je kako su spomenuti nizovi kuća u potpunosti zamijenjeni recentnom konfekcijskom stambenom izgradnjom upitne kvalitete te vrlo često nedovršenih odnosno neožbukanih pročelja. Izgradnju velikih razmjera u drugoj polovini 20. stoljeća doživio je i grad Čakovec, gdje su u povijesnom središtu na štetu manjih građanskih kuća podignute zaista velike zgrade bez arhitektonske vrijednosti. Sve

te radikalne promjene koje su se dogodile u prostoru i u odnosu prema baštini, neumitno su vodile prema degradaciji. Međimurje se tako u 55 godina posve izmijenilo te danas pruža posve drukčiju sliku ruralnog i urbanog krajolika. Knjiga Anđele Horvat o Međimurju stoga je važan povijesni dokument jednog razdoblja bez kojeg je danas nezamislivo istraživanje i valorizacija prostornih, arhitektonskih i umjetničkih dosega u prošlosti toga kraja.

Na tragu pionira umjetničke topografije u Hrvatskoj Đure Szabe, Anđela Horvat je na primjeru Međimurja pristupila obradi kulturne baštine na znanstveni način. Pri tome su izvorna istraživanja predstavljena sintetiziranim tekstom opremljenim bilješkama s pozivom na arhivske izvore, a teze su utemeljene na povezivanju različitih podataka dobivenih arhivskim radom i terenskim istraživanjem. Spomenimo i to da su te teze bile znatno predodređene nasušnim nedostatkom literature o arhitekturi i umjetnosti kontinentalne Hrvatske, koji je Anđela Horvat itekako osjećala, ali se usprkos tome hrabro upustila u stvaranje jedne takve detaljne topografije. U vremenu nedostatka osnovne literature te slabe dostupnosti arhivske građe, zaista je moralo biti teško pristupiti jednom takvom velikom pothvatu.

Radeći kao konzervator na terenu, Anđela Horvat je rano uvidjela kako jedino kombinacija terenskog i arhivskog rada vodi vjerodostojnom čitanju spomenika. To je bila značajna novina sredinom 20. stoljeća kada povijest umjetnosti kao znanstvena disciplina te konzervatorstvo nisu bili ni upola razvijeni kao danas. Pod razvijenošću podrazumijevam upravo razinu metodološkog

pristupa koji se uzima kao standard i kao takav proizvodi očekivani rezultat znanstvenog ili stručnog doprinosa.

Anđela Horvat bila je *konzervator povjesničar umjetnosti*, što je danas zakonski utemeljen naziv za stručnjaka koji je po obrazovanju povjesničar umjetnosti, a po vokaciji konzervator. U posljednjih dvadesetak godina, kada u hrvatskoj konzervatorskoj praksi prevladavaju arhitekti, koji samo po fakultetskom obrazovanju nemaju adekvatna znanja o povijesnoj arhitekturi, iznimno je važna uloga konzervatora povjesničara umjetnosti kao ključne osobe čiji je zadatak pružiti adekvatnu valorizaciju spomenika, a jednako tako provesti konzervatorska i povijesna istraživanja u cilju njegove vjerodostojne obnove. Konzervator povjesničar umjetnosti upravo je spona stečenog umijeća teoretskog promišljanja i tehničkog saznanja ključnog za istinsko poznavanje povijesne arhitekture i umjetnosti. Anđela Horvat u svom je djelovanju i radu upravo objedinila dvije srodne struke: povijest umjetnosti i konzervatorstvo te je u drugoj polovini 20. stoljeća, kada političke i gospodarske okolnosti nisu bile naročito naklonjene baštini, napravila značajan pomak u razvoju i promociji struke, postavši drugom ženom akademkinjom u Hrvatskoj.

U velikom broju pisanih djela koje je Anđela Horvat ostavila za sobom, knjiga o Međimurju zauzima istaknuto mjesto. Ne samo zato jer je riječ o jednoj od rijetkih i najranijih umjetničkih topografija u nas, već i stoga što joj se zbog njezine iscrpnosti i metodološke jasnoće prilikom svakoga istraživačkog zadatka na području Međimurja uvijek vraćamo. ×